Tyrinėjimų metu aptikta nemažai fragmentiškai išlikusių XVI a. II pusės – XVIII a. keraminių indų, stiklo, metalo dirbinių bei jų fragmentų. Tyrinėjimų metu sukaupta osteologinės medžiagos.

1998 m. tirtu nedideliu ploteliu Radvilų rūmų (III oficinos) patalpos D (?) ŠV kampe siekta nustatyti rekonstrukcinio rūmų maketo gamybai reikalingą platesnės P rūmų dalies plotį. Šioje vietoje rūmų pamatų paviršius yra vos 0,3–0,4 m gylyje. Platesnės rūmų P dalies plotis 17,5 m, o rūmų patalpos D (?) plotis – 10,7 m. Plote pradėtas tirti stambių rudų griuvenų sluoksnis, kurio chronologija dar lieka neaiški.

1998–1999 m. tyrinėjimų Pilies kalno V papėdėje metu galutinai paaiškėjo, kad iš daugybės XVIII a. vid. vadinamajame Fürtenhofo plane pavaizduotų arkbutanų 1994–1999 m. tirtuose plotuose yra tik keturi.

2000 m. šios teritorijos tyrinėjimai bus tęsiami.

Evaldas VAILIONIS

VILNIAUS ŽEMUTINĖS PILIES VALDOVŲ RŪMŲ IŠORINIO KIEMO TYRINĖJIMAI 1998 M.

1998 m. tęsiami tyrinėjimai Valdovų rūmų Š korpuso išorėje (tyrinėjimai buvo atliekami 1996, 1997 m.). Ištirtas 128 m² plotas. Pasiektas 3,8–3,6 m gylis nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 90–90,2 m).

Tyrinėjimų metu buvo siekiama pasekti ankstesniosios gynybinės sienos (M 23), datuojamos XIII–XIV a., tęsinio ŠV kryptį, tikėtasi surasti jos sandūrą su vėlesne gynybine siena, ėjusia nuo dabartinės Katedros varpinės iki dabartinio LNM (naujojo arsenalo) PV kampo, arba jos posūkį.

Tyrinėjimų metu paaiškėjo, kad didžioji perkasos dalis buvo perkasta 1831 m. pilių teritoriją pavertus caro kariuomenės tvirtove ir iškasus fosą (gynybinį griovį). Nesuardyti tik ploto PV ir ŠR kampuose esantys sluoksniai.

Nejudintų žemės sluoksnių nepasiekta.

Tyrinėjimų metu rastos 7 mūrų dalys (sąlygiškai jie pažymėti M 23, M 26, M 27, M 29, M 30 ir P 10, P 9), akmeninis grindinys, 3 plytų grindiniai, 2-jų spėjamų krosnių (šildymo ir virimo M 28) liekanos (pav. 31).

Atidengta tik nedidelė mūrų dalis, tačiau pirminiai tyrinėjimų rezultatai

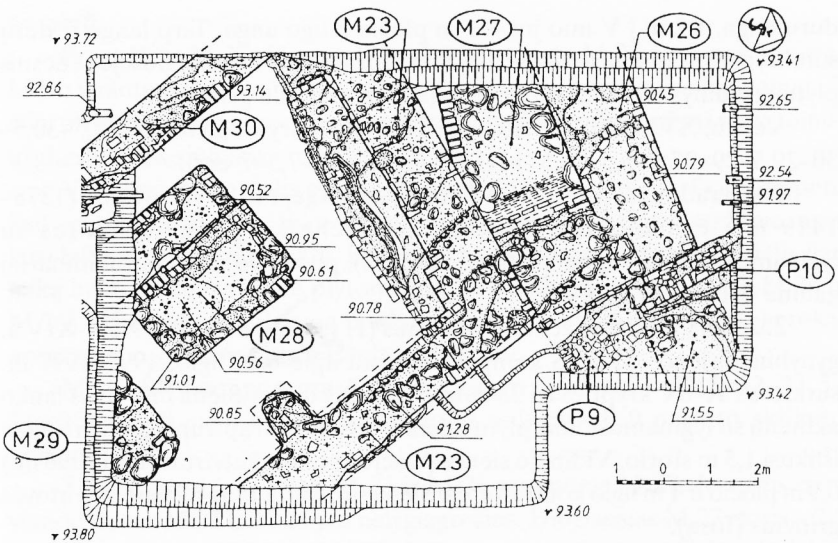

Pav. 31. Rūmų Š kiemo tiriamo ploto planas.
Fig. 31. The plan of the Royal palace norther yard.

leidžia manyti, kad jie yra XIV–XVIII a. Mūrai priskiriami gynybinės ir civilinės paskirties statiniams.

1. Perkasos PV kampe, 0,60 m (H_{abs} 93,14 m) nuo žemės paviršiaus, aptiktas mūro M 30 viršus. Jis orientuotas PR–ŠV kryptimi. Atkastas apie 5 m ilgis. Sienos apačia pasiekta 3,30 m gylyje nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 90,40 m).

Remiantis šiais ir 1986 m. tyrinėjimais, galima spėti, kad čia aptikta namo P sienos dalis. Šis mūras mūrytas XIV a. (?) iš lauko akmenų ir lyginamųjų plytų eilių (15,5×8,5; 15×8; 16×8; 15,5×9 cm) ant tuometinio žemės paviršiaus, dėl ko sienoje atsirado skilimas. V jo galas buvo prišlietas prie ankstesniosios gynybinės sienos M 23, datuojamos XIII–XIV a.

Vėliau (XV a.?) išgriovus dalį sienos, ties H_{abs} 91,70 m altitude, plytomis (32×8; 29,5×9; 28,5×7,5; 14×8,5–8; 13,5×7,5 cm) išmūryta 1,2 m pločio

durų anga, 1,2 m į V nuo jos – 1 m pločio lango anga. Tarp lango ir durų sumūrytas 85 cm pločio ir 55 cm ilgio kontraforsas. P lauko pusėje senesnis plytų grindinys vietomis buvo pergrįstas akmeniniu grindiniu.

Vėliau, XVI–XVII a., šios angos buvo užmūrytos plytomis (31,5–30,5–30–29,5–29–27×15,5–14,5–14–13,5–13×8,5–8–7,5–7 cm).

Pagal radinius (prie sienos Š pusės, apačioje, rastas Vaclovo IV (1378–1419 m.) Prahos grašis), mūrijimo techniką (akmenų mūras su lyginamosiomis plytų bei plytgalių eilėmis), plytų dydį, sieną preliminariai galima datuoti XIV–XV a.

2. 2,5 m gylyje nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 91,10 m) rastas XIII–XIV a. gynybinės sienos M 23 Š kampas. Atkasta apie 6 m ilgio, 1996–1997 m. surastos PR–ŠV krypties M 23 dalis (M 23 ŠR dalis). Siena mūryta iš lauko akmenų su lyginamosiomis plytų eilėmis. Jos kraštai aptrupėję, paviršiuje ji išlikusi 1,5 m storio. Vidinėje sienos pusėje aptiktas ketvirtas (nuo 1996 m.) 0,9 m pločio ir 1 m ilgio kontraforsas. Siena sugriauta 1831 m. kasant tvirtovės griovius (fosą).

Tyrinėjimų metu rastas sienos ŠR–PV kryptimi tęsinys (M 23 V dalis). Aukščiausias sienos viršus aptiktas perkasos V krašte, 0,80 m nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 92,90 m). Toliau, ŠR kryptimi, siena nuardyta (kasant fosą) ir žemiausia jos vieta pasiekta 3,40 m nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 90,30 m). Atidengtas 6,80 m ilgis. M 23 V dalis yra 1,45 m storio. Siena kiautinės konstrukcijos. Plytos mūrytos netaisyklingu baltišku jungimu.

M 23 viršus buvo užpiltas smulkių akmenukų ir kalkių skiedinio sluoksniu, kurį nuvalius, išryškėjo išilginė primūrijimo siūlė. Primūrytos R dalies storis siekia 0,70–0,90 m. Siena yra kiautinė, vidus su akmenų ir plytgalių užpildu. Išorė iš dalies apmūryta plytomis. Primūrytos sienos apatinė dalis mūryta iš akmenų (šios sienos apačia nepasiekta, atkasta tik viršutinių akmenų dalis). Virš jos mūrytos šešios eilės plytų. Plytų jungimas–baltiškas (netaisyklingas), dvi, trys, net iki aštuonių ilgainių, viena trumpainė. Virš plytų vėl mūryti akmenys. Dalis primūrijimo (greičiausiai dėl gruntinio vandens poveikio) yra atskilusi ir nusėdusi. Sienos pastorinimas galėjo turėti konstruktyvinę arba gynybinę paskirtį (?).

Sienos P krašte yra apmūrytas kontraforsas, greičiausiai priklausęs M 23 V sienai. Jis 60 cm pločio. Apatinių 3 plytų kampai palei V kraštą

nutašyti.

Praardžius M 27 skliauto R kraštą, atidengta M 23 V sienos V pusė. Mūro viršutinė dalis mūryta iš stambių ir smulkių akmenų su lyginamąja 2 eilių plytų juosta. Po akmenų eilėmis yra lygus, dailus plytų mūras su lygiomis, užglaistytomis siūlėmis.

Viršutinė mūro dalis galėjo būti primūryta vėliau (?). Galima spėti, kad apatinė mūro dalis išliko lygi, nes buvo „užkonservuota" po žeme, nors kurį laiką ji galėjo būti atvira, ką liudija lygus mūras. Viršutinė jo dalis ilgą laiką buvo lauke ir sudarė plytomis grįsto koridoriaus (tarpo tarp M 23 ir M 26) vidinę sieną. Tačiau ją nuolat apsemdavo vanduo, dėl to ši gerokai aptrupėjo, o grindinys buvo iškeltas aukščiau.

M 23 ŠV kampas yra apmūrytas plytomis (33–32,5–32–31,5–31×15×9,5–9 cm) ir buvo panaudotas vėlesnio P 9 pastato skliauto konstrukcijai.

3. Tarp gynybinių sienų M 23 ir M 26 yra mūras M 27. Jo storis nėra vienodas, nes M 23 ir M 26 yra nelygiagrečios. Didžiausias M 27 storis – 2,3 m. Siena vėlesnė už M 26 bei M 23. Jos pamatų apačios nepasiekta. V dalyje tarp sienų M 23 ir M 27 yra neužmūryta trikampė dalis. Jos paskirtis neaiški.

Mūras yra iš dalies kiautinės konstrukcijos. Jo P krašto V dalis apmūryta per vieną plytos ilgį (apie 30 cm) (31–29×15,5–14×8,5–7 cm). Išliko 2 plytų eilės, dėtos vien trumpainėmis. Žemiau yra 2 akmenys, o tarp jų – 2 plytos.

Ties mūro viduriu išmūrytas skliautas (be rūsio). Jo viršus buvo užlietas nelabai tvirtu stambių (iki 30×40 cm) ir smulkesnių akmenukų, balsvos spalvos skiediniu, kuriame pasitaikė ir plytų nuoskilų. Dviejose vietose skliautas praardytas. Skliauto plytų dydžiai: 31–29×17–14×8–6,5 cm.

Po skliautu, 10 cm nuo jo apačios, aptiktas pirmasis (viršutinis) plytų grindinys. Plytos dėtos įstrižai M 23 sienos. Plytų dydis: 26–24,5×19×6,5–5,5 cm. Kai kurių šonai pajuodę. Plytos dėtos braukomis į apačią, ant 3 cm storio gelsvo, rusvo smėlio. Grindinio tarpai buvo užtepami moliu.

16–20 cm žemiau pirmojo grindinio aptiktas antrasis plytų grindinys. Plytos dėtos išilgai M 23. Jų viršus užteptas 1 cm storio balsvu skiediniu. Siūlės taip pat yra su skiediniu. Plytos dėtos šiurkščiąja puse į apačią ant smėlio. Plytų dydis: 31–25×18,5–14,5×7–8,5 cm. Po 10–20 cm storio smėlio sluoksniu buvo primesta akmenų, kurie buvo tarsi plytų grindinio pagrindas

(tikriausiai vietovė buvo pelkėta). Žiūrint į V duobės pjūvį, matyti, kad akmenų viršus yra M 23 Š pusės lygaus plytų mūro lygyje, virš kurio yra antrasis plytų grindinys su skiediniu.

Skliautas buvo mūrytas, išardžius dalį buvusių plytų grindinių, ir turėjo konstruktyvinę paskirtį. Anksčiau (XIV a.) šioje vietoje, tarp M 23 ir M 26, buvo plytomis grįstas koridorius (ar patalpa), kuris greičiausiai dėl gruntinio vandens kilimo buvo pergrįstas (?).

4. M 27 R dalies tęsinys (?) aptiktas perkasos ŠR dalyje, po P 9 skliautu. Mūrijant P 9 skliautą, išgriauta M 27 dalis. Padarytas 1 m pločio ir 1,45 m aukščio rūsys. Jo apačioje, ant nuardyto M 27 mūro viršaus, aptikta 17 cm pločio išilginė, skeltinė lenta.

Dalis „rūsio" V sienos apmūryta plytomis, R dalyje – išlikęs apardytas M 27 mūras. R „rūsio" siena nelyginta. Išgriautas mūras yra iš akmenų.

„Rūsio" R apardytoje sienoje išsiskiria vertikali M 27 krašto siūlė, kuri tęsėsi iki M 23. Jos viršuje išlikę 2 akmenų lizdai, užeinantys ant siūlės. Š dalyje esantis mūras M 27 yra kiautinės konstrukcijos su akmenų ir plytgalių užpildu. R jo kraštas apmūrytas 31×14–15×8–8,5 cm dydžio plytomis.

5. Prie M 27 R krašto primūryta kita (neaiški) siena. Jos užpildas mūrytas iš akmenų ir plytgalių. R kraštas neatkastas. Iki M 23 Š dalies mūras neprieina 5,5 cm. Šis tarpas užpildytas skiediniu. Sandūroje, sienos paviršiuje, aptiktas rusvo molio, degėsių sluoksnelis.

6. Ties M 30 ir M 23 V dalies sandūra, apie 1 m nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 92,7 m), aptiktas plytų grindinys. Atkasta 3 m ilgio (R–V kryptimi) ir 1,3 m pločio grindinio dalis. Š kraštas nuardytas iškasus fosą. Grindinio R dalies plytos jungtos trapiu skiediniu, V (ties sienų sandūra) – moliu. Grindinio V kraštas nepriglunda prie M 23, lieka 10 cm tarpas, kuris plytų lygyje buvo užpiltas moliu. Grindinio paviršiuje, ŠV dalyje, taip pat aptikta su moliu persimaišiusios rudos žemės. Jame rasta degintų kaulų.

Greičiausiai šioje vietoje buvo patalpa, grįsta plytų grindiniu. Kampe stovėjo šildymo krosnis, tad plytų grindinys greičiausiai buvo panaudotas kaip krosnies padas. Pagal baltos molio masės keramiką grindinį galima datuoti XVI a. II puse – XVII a. Pagal plytų grindinio ir ties P pjūviu rastos žvirgždo dangos lygį galima spėti, kad PV patalpos dalis buvo grįsta plytomis, o ŠR – žvirgždo danga.

Patalpa ir anksčiau buvo užpilama žvirgždu. Žemiau plytų grindinio aptiktos dar 3 žvirgždo dangos. Jų paviršiai padengti degėsių sluoksniu. Tarp viršutinės ir apatinės dangos yra iki 1 m (H_{abs} 92,7–91,8 m). Šie sluoksniai pagal radinius datuojami XVI a. II puse – XVII a. I puse.

Manoma, kad XIV a. pastačius sieną M 30 pradžioje buvo suformuota atvira patalpa, kurią supo sienos M 23, M 30, M 29. Jos centre pastatyta virimo krosnis M 28. Tad šioje vietoje vyko intensyvi veikla, ką rodo susidaręs apie 2,5 m kultūrinis sluoksnis (nuo H_{abs} 90,4 iki 92,8 m altitudės) su degėsių bei griuvenų horizontais.

7. Ploto PR kampe, 2,6 m nuo žemės paviršiaus, aptiktas mūro M 29 kampas (H_{abs} 91,2 m). Jis sumūrytas iš akmenų, baltame kalkių skiedinyje yra ir plytgalių. Išlikęs apie 0,6 m aukštis.

Nėra aiški šio mūro paskirtis. Sprendžiant iš jos V sienos krypties (ji statmena M 30), tai galėjo būti patalpos, kurią sudarė M 30, M 23 V ir Š dalys, R siena (?).

8. Tarp M 30, M 23 Š ir V sienų, 2,7 m gylyje nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 90,06 m), aptiktas mūras M 28. Spėjama, kad tai XIV–XV a. virimo krosnies liekanos. Mūras susideda iš dviejų dalių: Š ir P. Š dalis yra 2,1 m pločio ir 3,39 m ilgio. P pusėje primūrytas 1,2 m pločio priestatas vėliau buvo nugriautas ir naudojama tik Š krosnies dalis.

Krosnies aplinkoje aptiktas apie 50 cm storio juodos žemės sluoksnis su intensyvios veiklos pėdsakais. Žemėse rasta daug neglazūruotos buitinės keramikos šukių, paukščių, žuvų, gyvulių kaulų.

9. Ploto Š krašte, 2,6–3 m nuo žemės paviršiaus, aptikta 7 m ilgio siena M 26 – spėjama, gynybinės sienos, jungiančios naująjį arsenalą su dabartine varpine, dalis. Ji yra 1,8 m storio, kiautinės konstrukcijos, datuojama XIV a. I puse.

Gynybinės sienos Š pusės kiautas išmūrytas netaisyklingu, baltišku jungimu (31–30,5–30–29,5–29–28,5–28×15,5–15–14,5–14×9–8,5–8–7,5 cm). Dažniausiai plytos dėtos: 2 ilgainės – 1 trumpainė. Pasitaiko ir kitokių variantų: 3 ilgos – 1 trumpa, 5 ilgos – 1 trumpa.

10. Ploto ŠR kampe, 1,6 m nuo žemės paviršiaus, yra apardyto P 9 mūro viršus su apardytu skliautu. Skliautas 2,08 m ilgio, išmūrytas PR–ŠV kryptimi. Mūrytas iš 2-jų eilių plytų (31–30×17–14,5×7,5–7 cm). Apatinė

eilė mūryta ilgaines derinant su dviem trumpainėmis. Antroji eilė – iš trumpainių. Skliaute panaudotos ir plokščios 2–3 cm storio stiegės.

Rūsio plotis viršuje – 1 m, aukštis – 1,45 m. Iš Š pusės prie skliauto prisišlieja ir P 10. Toliau į Š – viršus nelygus, nuardytas. Čia priversta akmenų su skiediniu, po kuriuo aptikta M 26 Š krašto tąsa.

R P9 skliauto viršus išlygintas pusplytėmis bei plytgaliais (13,5×8,5; 15,5; 14,5 cm), padarytas tarsi grindinys. ŠV dalis užpilta balsvu smėliu ir išgrįsta akmeniniu grindiniu.

P 9 buvo pastatytas praardžius šalia esančio XVI a. pab. – XVII a. pr. (?) akmeninio grindinio dalį.

11. Ploto ŠR kampe, 1 m nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 92,47 m), aptiktos P 10 arkinio pamato ir jo sienų ŠV kampo dalys.

Pagal plytų matmenis išsiskiria du statybų laikotarpiai. Apatinė dalis susideda iš arkinio pamato ir dviejų suleistų sienų ŠV kampo. Plytos 6–7 cm storio. Visos su 4 išilginėmis braukomis, gelsvo arba rusvo molio. Mūryta netaisyklingu kryžminiu būdu, kuris buvo paplitęs XVII a.

Aukščiau yra 4–5 cm storio klasicistinių plytų mūras. Viršutinės, vėlesnės, pastato dalies Š siena yra prišlieta prie V. Šią pastato dalį galima datuoti XVIII a. pab. – XIX a. pr.

Statant arkinį pamatą, buvo praardytas akmeninis grindinys, išgriauta dalis M 26.

12. Ploto ŠR kampe, 1,8 m nuo žemės paviršiaus (H_{abs} 91,77 m), aptikta XVI a. pab. – XVII a. pr. akmeninio grindinio dalis. Jis nuolaidėja PV kryptimi iki 43 cm (H_{abs} 91,34 m).

PV grindinio kraštas ties M 23 siena yra nuardytas kasant fosą. Lieka neaišku, ar grindinys glaudėsi prie M 23 sienos, ar dengė jos paviršių.

Grindinys bei po juo esantys sluoksniai (žalsvas smėlis, juosva žemė) neprieina iki skliauto P 9 jie yra prakasti 30 cm pločiu.

Egidijus OŽALAS, Daiva STEPONAVIČIENĖ,
Gintautas RACKEVIČIUS, Evaldas VAILIONIS

The investigation of the Vilnius Lower Castle Residence and its surroundings

In 1998-1999, the total area of 450 m^2 at the western foot of the castle hill was investigated. The cultural layer was 1,4-10 m thick. It was formed while building, using and destroying Radziwill (Radvilos) Palace (the 3rd office), also when the western slope of the castle hill was moving down. The chronology of the zones is from the middle of the 16th century to 20th century. The latest layers of the surface of the castle hillside give much information about the roofs of the Upper Castle in the 15th century. From the early 15th century till 1530, the roofs of the Upper Castle were decorated with green glazed tiles. All the finds dating back to the 16th-18th centuries are related to the cultural zone of the Lower Castle and they are not distinguished in the context of the earlier investigations.

In 1998, the exterior of the northern building was further investigated (the investigations were also done in 1996 and 1997). Then the area of 128 m^2 was investigated. The depth of 3,8-3,6 m below the earth's surface (H_{abs} 90-90,2 m) was reached. The untouched layers were not reached.

During the investigations, it was established that the larger part of the trench was dug in 1831, when the defensive trench was dug and when the territory of the castles was transformed into a fortress for Tzar's Army. In 1880 the trench was filled up. Only the southwestern and northeastern corners of the territory were not destroyed.

During the explorations, 7 parts of the brick stone (they are marked conditionally by M23, M26, M27, M29, M30 and P8, P9), a cobbled stone pavement, three brick floors and remains of two supposed stoves (heating and cooking stoves (M28)) were found The general map of all the brick buildings is presented in B.1. In the 14th century after the wall M30 had been built, firstly an open premise surrounded by walls M23, M30, M29 was formed. In the middle of it, the cooking stove M28 was built. Therefore, in this area intensive activities were performed and that is proved by some 2,5 m thick cultural layer with several horizons of gravel pavement, charred wood particles and other ruins.

After the wall M26 has been built, outside the western part of the defensive wall M23, a corridor of more than 2 m wide with two-plain-brick pavements was built

Only a small part of the brick buildings was uncovered, however, according to the results of the primary investigations, it is supposed that they belonged to the 14th -18th centuries. The brick building are attributed to a group of defensive and civil buildings.

Vytautas URBANAVIČIUS

MEDININKŲ PILIES TYRINĖJIMAI 1998 M.

1998 m. pabaigti tirti du 1994 m. užkonservuoti plotai pilies kieme, šalia R sienos. Bendras tirtas plotas 200 m^2. Nustatyta, kad šios sienos tirtoji dalis stovi ant akmenų banketės, kurios plotis kiemo pusėje – 60–80 cm. Banketės apatiniosios dalies akmenys skiediniu nesujungti. Pamatų griovio gylis nuo pirminio žemės paviršiaus – 50–60 cm. Rastoji medžiaga, tarp jų ir stulpavietės, priklauso XIV–XV a. ir sietina su mūrinės pilies statyba bei gyvenimu.

Medžiagos, leidžiančios kalbėti apie medinės pilies buvimą, šiuose plotuose nerasta.

Vytautas URBANAVIČIUS

The investigation of the Medininkai Castle in 1998

In 1998, the investigation of two conserved (in 1994) areas in the yard of the castle next to the eastern wall was finished. The total area investigated was 200 m^2. It was established that the investigated part of the wall is standing on the stone foundations, which are 60-80 cm wide in the yard. The finds belong to the 14th -15th centuries.

Vladas ŽULKUS

KLAIPĖDOS PILIAVIETĖS TYRINĖJIMAI

1998–1999 m. Klaipėdos universiteto VLPIC ir Istorijos katedra tęsė archeologinius tyrinėjimus Klaipėdos piliavietės (Žvejų g. 12) V dalyje ir ant Princo Frydricho bastiono. 1998 m. toliau kasinėta surenkamame sandėlyje (Pl. 7), o 1999 m. tyrinėjimai persikėlė į V nuo šio sandėlio – kasinėta plote tarp sandėlio ir Princo Karlo bastiono (Pl. 8). 1998 m. ištirta 600 m^2, o 1999 m. – 905 m^2 (iš jų 30 m^2 ant bastiono).

Princo Frydricho bastiono poternų P dalyje, ties išėjimu į pilies kiemą, buvo visiškai atidengtos XVII a. laiptų liekanos, o ant šio bastiono vykstant rekonstrukcijos darbams 30 m^2 plotelyje, bastiono R faso ir flanko kampe,